

Бранко Баљ

*Економски факултет у Суботици, Универзитет
у Новом Саду*

КРИЗА НЕОЛИБЕРАЛИЗМА И ПОВРАТАК ДРЖАВНОМ КАПИТАЛИЗМУ КАО ИЗАЗОВ ЗА ХУМАНИСТИЧКУ ЛЕВИЦУ

Сажетак

Криза неолиберализма је криза капитализма будући да неолиберални капитализам истрајава на цинизму слободног тржишта, односно сврхе профита, који под своје делање подастире: политику, етику, право и естетику. Сходно томе сваки разговор о јавном добру подређен је корпоративном интересу. Покушај повратка на државни капитализам предочава се као напор за спашавање капитализма што представља и пут изазова за хуманистичку левицу. Левица је изазвана да суштински преиспита онтологију капитализма: светост приватне својине, теорију експлоатације и савремене облике постварења.

Кључне речи: криза неолиберализма, повратак државном капитализму, изазови за левицу, одговор левице на онтологију капитализма.

1. КРИЗА НЕОЛИБЕРАЛИЗМА И ПОВРАТАК ДРЖАВНОМ КАПИТАЛИЗМУ КАО ИЗАЗОВ ЗА ХУМАНИСТИЧКУ ЛЕВИЦУ

Неолиберална парадигма о слободном тржишту као услову људске слободе са перестројком у СССР-у, а потом сломом државног и самоуправног социјализма, односно рушењем Берлинског зида, и „производњом” ратова у СФРЈ, као и експертско-неолибералним експериментима у Јужној Америци и многим другим земљама „засјала” је пуним сјајем. Тачеризам и реганизам нудили су се као универзални модел „слободног и отвореног друштва”. Такоређи, свет је постао глобални експеримент неолибералних делатника како у економском тако и у политичком смислу, попримајући културно-идентитетску униформизацију.

Неолиберална Фридманова парадигма сведочила је новом искуству САД, моћи приватног права појединца, политичке елите синтетизоване са економском моћи мултинационалних корпорација, с једне стране, и, с друге стране, размахом тзв. цивилног сектора, то јест невладиних организација, које „производе” мантру о људским правима¹, уз помањкање дужности, поготову моралних и естетских, изузимајући дизајн производе и тела као производе. Тај процес паралелно је иза себе остављао фрагментиране субјекте отпора како међу младим људима, тако и међу синдикатима, као и слабљењем левице, и то на тај начин да се више није уочавала битна разлика између левице и деснице. Само једна ирационално-рационална жудња је била на делу: остварити профит не бирајући средства, односно сва средства су била дозвољена, и то на крајње циничан начин. Та „кратковида себичност” синтетске моћи економског интереса-похлепе и „политичких елита” врло брзо је показала право неолиберално лице са Енроном и Пармалатом, који су сведочили о коцкарској игри са хартијама од вредности, хипотекарним кредитима и берзанским шпекулацијама. Неолиберализам је произвео кризу у економија – дезиндустријализацијом, нарочито у мање развијеним земљама које су на неолиберални

¹ Жак Бодријар је с правом констатовао: „Људска права постала су структура на надувавање”.

начин колонизоване са огромним социјално-психолошким последицама и финансијализацијом многих сектора привреде, која је запретила сломом укупног финансијског сектора, не само на нивоу појединих националних економија које су умрежене са другим националним економијама него на укупном светском нивоу.

Међутим, неолиберали су покушали са производњом још једне мантре: мантра кресања свих „трошкова” државе на социјално-културном плану, односно нарацијом „стежања” каиша, док су либерали инсистирали на ваљаној државној активности усмереној ка потрошњи и повећању производње и запослености људи.

Криза је обзнанила легитимност постављања питања: Шта се то догађа са „слободним и отвореним” друштвом из кога је, на начин заробљавања државе, само политика била протерана?! Другим речима, шта се догађа са либералном демократијом као предоченим универзалним моделом политике грађанског света/друштва?! Под неолибералном „производњом” демократије демократија је испражњена од социјално-економског и културног садржаја, који подразумева пуно поштовање различитих културних идентитета, чији моменти су: рођеност, језик, вера и национална припадност, као и ваљан политички садржај који тежи остварењу принципа слободе за све људе, односно смисаоног људског достојанственог бивствовања. А неолиберали су таквим делањем демократију свели на пуку процедуралну форму која прети тоталитарним исходом. Та пука форма, и у теоријском смислу и као практично делање, остаје манипулативна, ауторитарна и тоталитарна претња, чији протагонисти, у виду рационалних економских и политичких елита, остају ирационални у своме делању. Тиме се „производи” диктатура мањине, која станује у преобилу, с једне стране, а с друге стране, станује сиромаштво и беда очајних људи одузетог достојанства. Ако су „потчињавање, новац и насиље беокузи глобалног политичког ланца”², онда се тајна истог раскрива у релацијама корпоративног бизниса, као аморалног бизниса, политичког и медијског бизниса, одакле се рађа тзв. корпоративна демократија, која свој наум, мишљење, делање

² Зоран Видојевић, *Демократија на заласку*, Институт друштвених наука, Београд, 2010, стр. 52.

и творење преноси на глобални ниво, промовишући, наводне, универзалне вредности: глобалне демократије, људских права и слобода чији је метафизички темељ: профит и потчињавање. Другим речима, такво предочавање демократије суштински сведочи о слободи само неких и о модерном ропству многих људи.

Неолиберална демократија на заласку обистињује своју циничну природу која сведочи о епохалном раскораку речи, дела и стварања и као таква све субјекте еманципаторских покрета фрагментира, а досегнута техничко-технолошка знања, предочена као био-инжињеринг, претвара у заумско чињење са сврхом наметања једног идентитета „човека једне димензије” и „једнодимензионалног друштва”, како је то пре 50 година рекао Херберт Маркузе. То наметање је империјалне природе, чија је сврха свођење човека на потрошача и одстрањење човека као грађанина, односно умножавање и стицање профита по сваку цену. Није метафора овога времена, него ововремена истина: кап нафте, воде и других територијалних ресурса неких земаља, а сутра, могуће свих, више вреде него људски живот неких народа и култура. Такво неолиберално империјално догађање коме је мера: профит и један идентитет рађа, с друге стране, фундаментални тероризам. Крајност производи једна другу и у онтолошкој равни су исте; Хераклит би рекао: Пут ка горе и пут ка доле су један те исти пут.

Када је криза досезала своје висове, либерали су, и у теоријском и у политичком смислу, указали да је враг однео шалу метеоролошке провинијенције, будући да она може да упропасти капитализам уопште и посегнули су за спасавањем финансијског, а потом и социјално-здравственог сектора како у САД тако и у ЕУ. Увидели су да покрет 99% наспрам 1% није перформативног карактера, односно догађање симболичке природе, него да је он резултат разулареног неолибералног/казино капитализма, чија је једина мера: лични добитак као крајња сврха, уз сва дозвољена средства. Западне владе су се одлучиле за државну интервенцију, пре свега у финансијском сектору, или, како су о томе написали Берч и Михњенко пре годину дана, а то је и даље на сцени:

„С обзиром на то да се у средишту глобалног финансијског капитализма налазио финансијски сектор, западне владе су, у покушају да што пре пруже потпуну подршку финансијским институцијама, брзо напустиле све принципе слободних и саморегулишућих тржишта и тиме започеле период масовног решавања финансијских проблема и стимулативних пакета. До средине 2009. године, влада Сједињених Држава издвојила је 8,5 трилиона долара као помоћ свом пољуљаном финансијском систему, од чега је 5,8 трилиона долара било предвиђено за зајмове Федералних резерви кредитне гаранције и шеме куповине активе; 2 трилиона долара за друге шеме и 700 милијарди долара за Програм помоћи финансијском сектору (ТАРП), ново „јавно-приватно партнерство” у циљу куповине „токсичне” активе од банака. Треба напоменути да су средства која је влада Сједињених Држава издвојила за финансијски сектор износила две трећине БДП-а. Величина пакета помоћи банкама у Великој Британији износила је 2,12 трилиона долара (1,22 трилиона фунти) или 87% од БДП-а, од чега је 585 милијарди намењено заштити активе, 300 милијарди кредитним гаранцијама банака, 185 милијарди зајмовима централне банке, 94 милијарде спасавању пет банкарских институција („Royal Bank of Scotland”-RBS, „Lloyds TSB”, „Halifax Bank of Scotland”-HBOS, „Northern Rock” и „Bradford” & Bingley”), 50 милијарди откупу дугова корпоративног сектора од стране Банке Енглеске и 10 милијарди фунти Фонду обртних средстава за мала предузећа.

Још једним одлучним кораком, који је већина финансијских коментатора најавила као „крај ере тачеризма”, велики бој влада, и на северу и на југу, определио се за обимне пакете фискалних стимуланса у кејнзијанском стилу (Rachman, 2009).”³

Државни капитализам је на делу у развијеним земљама Запада, док је у мање развијеним земљама и даље на делу неолиберална бестијалност као производња страха којом се говори може бити још и горе, па зато, ово што је на делу, то је и добро. То је реалност и њој се приклони ако хоћеш да преживиш. Није то парадокс, него одсјај неоимперијалне моћи коју народи у неоколонијалној зависности још увек, али само

3 Кин Берч, Влад Михњенко, *Успон и пад неолиберализма*, исто, стр. 25/26.

делимично, прихватају и подносе, захваљујући формирању нових експертских елита и медијских пратиља који настоје да промовишу подношљивије лице капитализма и њему припадне либералне идеологије.

Уосталом, прочитајмо заједно шта је написао Пол Кругман као критичар неолиберализма, односно конзерватизма, за који каже да је био „дубински недемократичан и понајвише усредсређен на одбрану религије и власништва”, али и беле Америке. Кругман износи став да на делу није велика компресија него велико обуздавање и „могуће је да ће економска и практична политика смањити неједнакост и Америку поново претворити у нацију средње класе”, при чему „Морална начела била су дјелотворна у прошлости и могла би бити поново”.⁴

На том плану, по Кругману, искушава се „савест либерала” која је могућа у синтези либерализма и ангажмана људи који прогресивне идеје претварају у дело које ће сведочити о оживотворењу САД-овске демократије: „Та битка за наш друштвени устрој уједно је и битка за очување наше демократије: New Deal је остварио још нешто осим друштва средње класе: приближио је Америку њезиним демократским идеалима јер је америчким радницима дао стварну политичку моћ и окончао доминацију имућне елите. Истина, New Deal се ослањао на савезништво из рачуна са јужњачким сегрегационистима – али је напосљетку, и неизбежно, њудиловски етос претворио демократе у странку грађанских и политичких права. Social Security Act из 1945. Био је логичан увод у доношење Voting Rights Acta тридесет година послје. Другим ријечима, либерализам не значи само социјалну државу него и демократију и владавину закона. Они који се изјашњавају као конзервативци на другој су страни и њихови и њихова политичка стратегија у бити се ослања на искоришћавање невољности неких Американаца да својим сународницима осигурају једнака права – онима другачије боје коже, религије, другачије полне оријентације”.⁵

Интелектуално одговорно је све што Кругман говори о искуствима у САД контра неолиберала. Међутим, поставља се

4 Пол Кругман, *Савјест либерала*, исто, стр. 240.

5 Пол Кругман, исто, стр. 242.

питање: да ли после свих искустава либерални капитализам и даље може да претендује као универзални модел?

Начело речено: Универзални модел не постоји из елементарног разлога што постоје различити културни идентитети народа у свету чију културу и достојанство треба уважавати на начин да они народи који за себе сматрају да су племенитији и хуманији, а појединци унутар тих народа да негују људску слободу и права/дужности делају тако да послуже као пример другим народима и културама. Зар искуство XIX и XX века и прве деценије XXI века није довољно опомињуће управо из разлога и хтења и делања у смислу наметања универзалног модела: либерализма, фашизма, большевизма, нацизма, тржишног фундаментализма и, као реакције, верског фундаментализма? Све су то били „јаки субјекти” – последице су евидентне, те отуда нужно су потребни „меки субјекти” (Велш), субјекти који негују идеју трансверзалног ума, ума веза и прелаза који уважава људско достојанство као пут остварења хуманизма, ма како год то неким старомодно звучало. Све и под претпоставком „социјалног натурализма”, „неолиберализма”⁶, свет остаје у битном недостатку равнотеже која сведочи о свеприсутној светскодруштвеној патологији.

2. РЕАЛНИЈИ ПРИСТУП РЕАЛНОСТИ НЕОЛИБЕРАЛИЗМА И МОГУЋНОСТ ПРЕВЛАДАВАЊА

Потреба за превладавањем неолиберализма представља императив с обзиром да је у питању принцип конституције заједнице опредељен у профиту, односно вољи за моћ, која доминира на тзв. слободном тржишту. Многи аутори сматрају да је повратак од неолиберализма ка либерализму у виду постлиберализма, схваћен у новом синтетичком читању

6 Жан Бодријар је написао: „Економска сфера плута између два пола несразмере. Имамо један сектор који функционише у сталној неравнотежи и где је дефицит неумољив (железница, Бобур, социјална заштита, металургија) и други, инверзни, где је добит у истој мери неумољива (raiders, јавна лицитација, спекулација). Нема принципа равнотеже: оба сектора су једнако ирационална у друштвеном и економском смислу. У првом случају, то је више дефицит не узме као вид спекулације. „Класична” економија производње, развоја, профита и равнотеже плута између ове две, скупљајући се све више као шангрена кожа”. Cool Memories, Коб, Вршац, 1997. стр. 194.

Лока и Канта⁷ не само пожељан већ и могућ, будући да се ту налазе идеје изворне либералне демократије. Међутим, ту се отварају многа питања проблемског карактера. Прва могућност указује на то може ли се идејама XVIII и XIX века критички схватити догађање у XXI веку, у коме се одмакло од националне конституције државе ка постнационалним конституцијама на плану светског грађанског друштва посредованог неолибералним цинизмом. Mc Grew⁸ те процесе сагледава на следећи начин:

„Јер ако се државни суверенитет више не сматра неразделивим, него се дели са међународним установама, ако државе немају надзор над властитом територијом, а територијалне и политичке границе су све пропуснија средишта, начела либералне демократије, што значи самоуправа, гласачко тело, опште слагање, представничка тела и народни суверенитет, постају све упитнијима”. Будући да је овај увид релевантан, онда се налазимо на трагу Хабермасовог виђења уједињене Европе као најрелевантнијег постнационалног пројекта после Другог светског рата инспирисаног савременим мишљењем оставштине Имануела Канта. Та могућност у реалнијем приступу превладавања неолиберализма је инспиративна и могућа под претпоставком да Велика Британија постане делом у суштинском смислу европски оријентисана. То би подразумевало да она изађе из орбите САД, с једне стране, а с друге стране, да Немачка уравнотежи свој однос са свим другим европским државама, што подразумева више консензуалности, а много мање диктата.

Друга могућност сагледава се од стране многих аутора презентована у виду Евро-Азије, прецизније, од отворене постнационалне конституције Европе и Русије, које имају заједничку географију са обиљем привредних ресурса, образованог становништва и сл. због чега не би били упућени на било који облик освајања и угрожавања других земаља.

Обе ове могућности делом зависе од односа САД. Речи написане од стране Ноама Чомског су суштински опомињућег карактера:

7 Џон Греј, *Либерализам*, ЦИД, Подгорица, 1999. стр. 119/135.

8 Mc Grew, *Globalization and Teritorial Democracy, The Transformation of Democracy*, Cambridge, 1997. стр. 12.

„Ако проведете анкету међу америчким интелектуалцима, видјет ћете да масовно подржавају бомбардирање Авганистана. Колико би њих подржало бомбардирање Washingtona због америчког напора на, рецимо, Никарагву, Кубу или Турску? Када би неко натукнуо тако што, држали би га лудим. А зашто? Ако је једно право, зашто би ово друго било погрешно?

Када покушате поставити овакво питање, људи га нити не разумију. Они не схваћају како би стандарди које употребљавамо за друге требало важити и за нас. То нам је потпуно несхватљиво. Мислим да не постоји елементарније морално начело. Све што треба учинити јесте читати Бусхеовог најомиљенијег филозофа – Исуса. У Јеванђељу ћете наћи познату дефиницију лицемјерја: то је особа која одбија себи примијенити стандарде које намеће другима”.⁹

Према овим пројектима, и дакако од НАТО-а, односно од хтења да се Американци окрену себи, а за то постоје и немали разлози после свих интервенција по свету предузетим, наводно, због људских права и слободног тржишта. Данас у САД постаје упитна, због огромног дефицита, констатација из средине шездесетих година прошлог века изречена од стране неолиберала Фон Мизеса: „Данас се у Америци разлика између богатог и сиромашног човека веома често своди на разлику између Кадилака и Шевролета”.¹⁰ И саме САД, у којима је неолиберализам, као идеологија МНК, које имају национални извор, односно крупног капитала унутар конзервативаца, односно републиканаца, осећају последице мача који су носиле у руци. Доказ за то су и огромне расправе у конгресу око нове стратегије у здравству, којима је на крају под елементарно здравствено осигурање подведено око 40 милиона људи који нису били обухваћени здравственим осигурањем до тада. Ове одлуке су делом и допринеле изборној победи Барака Обаме, а једновремено је то и доказ о слабљењу утицаја неолиберализма, поред већ учињеног од стране САД од 2008. године и неолибералне кризе произведене финансијализацијом, која је резултовала интервенцијом државе у том домену.

9 Noam Chomsky, *Моћ и терор*, Наклада Јесенски и Турк, Загреб, 2003, стр. 26.

10 Ludvig Von Mises, *thhp: каталаксија: 2012/12/03 како је настао капитализам – приступ 12.12., 7:24.*

САД траже партнера попут Кине, коју су до јуче сматрали „тврђавом” комунизма. Очигледно је да је неприлика постала изазовом, тим пре што земље БРИК-а интензивирају своју сарадњу, тако да се о унилатералној неолибералној причи/нарацији више не може причати као што се до сада причало у име људских права и тзв. слободне економије. Нарација (прича/приповедање) није више само монопол једне силе, што је за светско догађање врло битно.

Трећа могућност инспирисана је самом кризом, а, по немалом броју аутора, сломом (падом) неолиберализма. Ова могућност, на посредан начин, иако изгледа парадоксално, указује на додирне тачке постмодернизма и марксизма. Наводимо текст Жака Дериде:

„Изгледа да нико не може порећи: једна догматика настоји да успостави своју свјетску хегемонију у парадоксалним и сумњивим околностима. Данас у свијету постоји владајући дискурс или, боље рећи, у току је да постане владајући, у односу на Марксово дјело и мишљење у односу на марксизам (који је можда нешто друго) у односу на све прошле облике Социјалистичке интернационале и универзалне револуције, у односу на мање-више лагану деструкцију револуционарног модела марксистичке инспирације, у односу на рапидно, ужурбано, скорашње рушење друштава која су покушала да одјелотворе бар у оном дијелу који ћемо за тренутак назвати, цитирајући опет Манифест „Стара Европа” итд. Тај доминирајући дискурс често има манијачку, ликујућу и магичну форму коју је Фројд (Freud) приписао такозваној побједничкој фази у раду жалости. Враћање се понавља и ритуализује, оно изговара формуле и држи се формуле као што ради свака анимистичка магија. Стално се враћа на стару пјесму и рефрен. У ритму уједначеног такта она узвикује: Маркс је мртав, комунизам је мртав, заиста мртав, са његовим надама, његовим дискурсом, теоријама и праксама, живио капитализам, живјело тржиште, нека живи економски и политички либерализам!

Ако та хегемонија покушава да наметне своју догматску оркестрацију у сумњивим и парадоксалним околностима, то је прије свега зато што се та побједничка завјера упиње свим

силама да негира, те стога и прикрије, више него икад до сада у историји, да хоризонт онога чије се преживљавање слави (наиме, све те старе моделе капиталистичког и либералног свијета- никад није био толико мрачан, истовремено угрожен и пријетећи”¹¹.

Дерида је написао ову студију пре 25 година и многи апологети неолиберализма/капитализма дочекали су текст са презрењем и анатемом, а неки су сматрали да је он пророчки. И једни и други заслепљени властитом фасцинацијом десничарске идеологије, с једне стране, а с друге стране, бивши „комунистички” теоретичари – идеолози имали су исти однос произведен било корумпирањем или фасцинацијом мондијалне идеологије. Они нису разумели шта значи када се укупно светско догађање своди само на једну парадигму која гласи „слободно тржиште”, а то је да је та парадигма тоталитарна као што је тоталитарна политичка моћ отргнута од морала, права и економије. Једном речју, онтологија економије заменила је онтологију политике, односно тржишни фундаментализам као десничарска идеологија, заменило је партијско бирократску „левичарску” идеологију. За разлику од њих, Дерида је појмио Марксово схватање капитала као тоталитета и из тог угла могао је да критикује „Све старе моделе капиталистичког и либералног свијета” који преживљава и који људи могу и треба да деконструирају.

Џин Шаул инспирацију своју налази у паду неолиберализма, са покушајем да се, на трагу марксистичке и глобалне перспективе, размишља о могућности превладавања капитализма, будући да га сматра основним узроком глобалне кризе:

„Основни неспоразум потиче отуда што се ‘глобализација’ идентификовала с ‘глобалним капитализмом’, неолиберализам с ‘лошим капитализмом’ а кејнзијанска држава благостања с ‘добрим капитализмом’. Глобализација, као све глобалнији карактер производње и размене добара и услуга, сама по себи представља прогресивни процес, док деструктивне последице проистичу не из глобализације као такве, већ и из потчињавања економског живота анархичном трагању

11 Жак Дерида, *Марксове сабласти*, Службени лист СЦГ, Јасен, Београд, 2004, стр. 65.

за профитом, заснованом на националним облицима политичке организације. Треба схватити да ‘непријатељи’ нису глобализација и неолиберализам, већ капитализам. Према томе, право питање није како ћемо се вратити у неко митско златно доба националног економског живота какав је представљао послератни период, нити у захтевима за кензијанским економским поставкама и регулацијом, већ ко ће контролисати глобалну привреду и у чијем интересу ће се она водити”.¹²

Неолиберализам, као једно од доминантних лица глобализованог капитализма, доживљава свој сутон, а још увек је присутан у мање развијеним земљама које се држе у различитим облицима модерне колонијалне зависности под видом „ширења демократије”. Развијене земље, које су га, у садејству са мултинационалним корпорацијама (МНК), и произвеле, под циничном маском људских права и „слободног” тржишта, напуштају га на начин комбиновања кејнзијанско-шумпетероских политика приближних државном капитализму, који на „мекши” начин производе суверенитет послодаваца и профита у односу на остало становништво и пређашњу неолибералну нарацију. Овој групи аутора припадају и увиди Пола Кругмана који је био велики заговорник „слободне” трговине као темељног одређења либерализма на коме почива неолиберализам све до оног тренутка када је кинеска роба преплавила америчко тржиште, те је захтевао увођење протекционистичких правила игре од стране државе-САД. Такође на повратку ка капитализму у виду либерализма инсистира и Штиглиц у својим касним радовима указујући на „Велику поделу” која је на дуги рок неодржива, или, пак, Тома Пикета који у делу „*Капитал у XXI веку*” указује на потребу опорезивања имовине као почетну меру нешто праведније редистрибуције доходака са којим би се неолибералне неједнакости ублажиле. По многима, то није излаз него скидање једне маске с лица и навлачење друге маске.

Очигледно је да је неолиберализам као тржишно-коцкарски капитализам под своје ноге подастро политику,

12 Цин Шаул, “Поразити неолиберализам - марксистичка интернационалистичка перспектива и програм”, Кин Берч и Влад Михњенко, *Успон и пад неолиберализма*, Завод за уибенике, Београд, 2012, стр. 279.

морал, право и естетику и најавио повратак ка рефеудализацији не само међународног права него, и пре свега, својину као извор свеprisутне експлоатације и постварења и на тај начин окупирао све сфере приватног живота и јавност, да реинтерпретирам Хомбермасов увид из *Теорије комуникативног делања*.

Управо такво кретање „шизоидног капитализма” (Делез-Гатари) чији извор станује у експлоатацији и постварењу а чија онтологија јесте својина као светост и то приватна својина којој је иманентан интерес и похлепа, враћа нас на Карла Маркса и питање-проблем социјализма односно хуманизма. Социјализам као државни и самоуправни показао је своје могућности будући да је пао испод капитализма државног типа услед недостатка битних претпоставки које је Маркс мислио у виду: а) високо развијеног грађанског друштва са производним снагама и високоразвијеног пролетаријата и његове свести. Маркс је био мислилац који се питао како с капиталом преко капитала а не испод и мимо њега. Марксово мишљење је данас актуелно чију актуалност је афирмисао неолиберализам као глобална пошаст, која производи свеprisутно постварење које сведочи да је сто битнији од столара. Тај проблем нужно поставља питање-проблем не само класно-социјалне димензије која је очигледна него и проблем достојанства –хуманизма сваког појединца и не малог броја народа чији се суверенитет радикално доводи у питање, а ти проблеми враћају се као бумеранг самом капитализму и његовој инструменталној производњи техничке силе света.

Задатак левице огледа се у захватању корена својине који наговара људе да продају и зарађују на ономе што није њихово: као на пример време или плацево на Месецу, Марсу, итд. Ограничавање располагања са неограниченим својинским моћима је задатак и изазов левице која дела у правцу постсоцијализма као хуманизам из простог разлога што својину прати: политика, право и морал односно што економију прате те три врсте човековог мишљења и делања.

Будући да је глобализовани капитализам у виду неолиберализма иза себе оставио огромне последице у виду: непрестаних локалних и регионалних ратова, могуће еколошке

драме, продубљењем јаза између развијених и неразвијених земаља, као и јаза између богатих и сиромашних људи, као и интензивираних „производње” империјалне етике и права, што оставља последице у „производњи” тренутних пријатеља и непријатеља-жртве, плена и сл. – то се поставља питање императива његовог превладавања. А све те и друге последице проистичу из свеprisутне теорије и праксе експлоатације и њој припадне теорије и праксе постварања, било да се ради о природи или људима. Поставља се стога питање суштинске кризе капитализма, чија је једина мера и принцип производње људско-природног живота профит „уклети део” – вишак свега до чега се инструментално људски (не)ум дотакне. И ако је техника (технологија) недемонско подручје, није ли онда могуће то исто средство употребити за јавно добро свих људи?! Као што је могућа злоупотреба истог средства, могућа је употреба истог за све људе, јер не мислимо само ми свет, јер свет нас омогућује и мисли. Моћ мора да схвати да је преблизу немоћи и да ниједно империјално кретање није избегло да не заврши у властитом поразу.

Све ове програмске тачке, које настоји капитализам да контролише на начин њиховог освајања (Негт) или дифузије субјеката отпора, једнога дана неће се моћи више контролисати, будући да огроман део човечанства живи у модерном ропству, те ће ти стварни и потенцијални субјекти отпора нужно артикулисати стратегију отпора капитализму, и са људским лицем и без људског лица, у име хуманизма, ма како то неком архаично звучало.

Литература

Бодријар Жан, *Пакт о луцидности или интелигенција зла*, Архипелаг, Београд, 2009.

Берч, Кин Михњенко, Влад, *Успон и пад неолиберализма*, Завод за уџбенике, Београд, 2012.

Видојевић Зоран, *Демократија на заласку*, Институт друштвених наука, Београд, 2010.

Греј Цон, *Либерализам*, ЦИД, Подгорица, 1999.

Делез Жил, Гатари Феликс, *Анти-Един*, И.К. Зорана Стојановића, Ср. Карловци – Нови Сад, 1990.

Дерида Жак, *Марксове сабласти*, Службени лист СЦГ, Јасен, Београд, 2004.

Ludvig Von Mises, thhp: каталаксија: 2012/12/03 како је настао капитализам – приступ 12.12., 7:24.

Маркс Карл - Енгелс Фридрих, *Дела*, Институт за међународни раднички покрет, Просвета, Београд, 1988.

Mc Grew, *Globalization and Teritorial Democracy, The Transformation of Democracy*, Cambridge, 1997.

Пикет Тома, *Капитал у XXI веку*, Академска књига, Нови Сад, 2015.

Попер Карл, *Отворено друштво и његови непријатељи*, 1-2, БИГЗ, Београд, 1993.

Солтердијк Петер, *Сриба и вријеме*, Антибарбарус, Загреб, 1984.

Фридман Милтон, *Слобода избора*, Global Book, Нови Сад, 1996.

Фридман Милтон, *Капитализам и слобода*, Global Book, Нови Сад, 1997.

Хабермас Јирген, *Техника и знаност као идеологија*, Школска књига, Загреб, 1986.

Хабермас Јирген, *Философски дискурс модерне*, Глобус, Загреб, 1988.

Хабермас Јирген, *Есеји о Еуропи*, Школска књига, Загреб, 2008.

Хабермас Јирген, *Теорија комуникативног деловања I и II*, Академска књига, Нови Сад, 2017.

Хобсбаум Ерик, *Глобализација, демократија и тероризам*, Архипелаг, Београд, 2008.

Хоркхајмер Макс, *Критика инструменталног ума*, Глобус, Загреб, 1988.

Џин Шаул, „Поразити неолиберализам - марксистичка интернационалистичка перпскетива и програм”, Кин Берч и Влад Михњенко, *Успон и пад неолиберализма*, Завод за уџбенике, Београд, 2012.

Чомски Ноам, *Моћ и терор*, Наклада Јесенски и Турк, Загреб, 2003.

Branko Balj

**THE CRISIS OF NEOLIBERALISM AND THE RETURN
TO STATE CAPITALISM AS A CHALLENGE FOR
HUMANISTIC LEFT**

Resume

Neoliberalism began in the 1970s and experienced its full swing during the fall of the Berlin Wall, and with the “conquest” of the East. The left of that time had no valid answer and was sanctioned and self-ignorant before the cynicism of free speech as a routine measure of human life. However, neoliberalism as a corporate capitalism mediated and heeded the state – politics, law was reduced to hegemonial law, and moral to imperial moral. All power of the concept of profit being the only purpose of labor was put into the hands of the employers at the expense of reducing the rights of the working people which resulted in creating a huge social gap on a global level. The second consequence was the occupation of people’s private spheres, and of the general public, to which a subordinate form of thinking/acting is produced and forced upon, and that reduces people to a level of floating objects. The left was caught off guard and could not offer valid answers, consequently leading to its passivation, or, adhering to the ruling discourse. With the passage of time, the left realizes the cynicism of human rights and the absence of fundamental discussion about the right of the working people, which paves the way for formulating the questions/problems of the capitalistic crisis, rather

its ontology: embodied in the holiness of private property as an expression of a will for growth for knowledge and its abuse. That path indivertibly causes the left to re-examine the contemporary theory of exploitation as a modern theory/practice of ubiquitous reification within interpersonal relations. That question/problem results in: the intensification of the rate of exploitation that testifies to postmodern slavery, the understanding of the family and production of nomadic lifestyle whose forms are announced as a process of re-feudalization of property, rights, politics, and morals, not to mention: global socio-economic crises, economical problems, derogation of international law and the degradation of the sovereignty of the individual-individuals and as such, of people. The left cannot and should not stay silent on these matters without critically illuminating them, and without reviewing and uniting the points of possibility and necessary resistance.

Keywords: crisis of neoliberalism, return to state capitalism, challenges for the left, the answer of the left to the ontology of capitalism.

* Овај рад је примљен 1. јуна 2019. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 5. јула 2019. године.